

Д. В. Ткач,
аспірант, Державний університет інтелектуальних технологій і зв'язку, м. Одеса
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-4233-2041>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.24.208

РОЛЬ ГУМАНІТАРИЗМУ ТА ГУМАНІТАРНИХ МОДЕЛЕЙ В ПОДОЛАННІ МІГРАЦІЙНИХ КРИЗ

D. Tkach,
Postgraduate student, State University of Intellectual Technologies and Communication, Odessa
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-4233-2041>

THE ROLE OF HUMANITARIANISM AND HUMANITARIAN MODELS IN OVERCOMING MIGRATION CRISES

Стаття присвячена дослідженню ролі гуманітаризму та його моделей у подоланні міграційних криз та обґрунтуванню актуалізації теорії гуманізму у формуванні системи антикризового управління міграційними процесами. У статті аналізується гуманітарний вимір сучасної міграції та різні погляди на гуманітаризм і його форми, що виникли у відповідь на потреби мігрантів-біженців у політизованих міграційних кризах. Проаналізовано гуманітарну діяльність громадянського суспільства з надання гуманітарної допомоги, яка заповнила прогалини в гуманітарній діяльності міжнародного співтовариства, національних урядів та місцевих органів влади з надання притулку біженцям. В контексті сучасних міграційних криз в категоріях експериментального, підривного, повсякденного та вибіркового гуманітаризму розглянуто його нові моделі. На основі розгляду причинно-наслідкової логіки гуманітарної теорії розглянуто теоретичну модель гуманітаризму як інструменту, який формує ставлення суспільства різних країн до біженців та сприяє ролі гуманітаризму в процесах управління міграційними кризами, деполітизуючи протиріччя між існуючими стандартами та цінностями міграції, як глобального явища. Виділено причини гуманітарних криз (стихійні лиха, техногенні надзвичайні ситуації, збройні конфлікти і складні гуманітарні надзвичайні ситуації) та розглянуто фактори, що сприяють і продовжують їх, серед яких основним є відсутність ефективної інституційної та правової підтримки міграції та антикризової системи управління міграційними процесами на міжнародному та національному рівнях. До інших, не менш важливих факторів, віднесено високий рівень бідності та соціально-економічної нерівності, порушення прав біженців, а також доступність до базових послуг. Зроблено акцент на тому, що не слід розглядати масову міграцію, пов'язану з військовими конфліктами, як ізольовану "кризу". Підкреслюється, що масова міграція біженців ставить перед суспільствами різних країн світу, які приймають велику кількість іммігрантів, значні проблеми щодо надання біженцям необхідної допомоги та покладає на уряди цих країн відповідальність за їх подальшу долю. Зазначається, що наявні модерністські моделі гуманітаризму та погляди щодо міграційних проблем, які зосереджуються виключно на поділі проблем глобальних півдня або півночі, провокують появу інших, глобального характеру, міграційних проблем для всього світу, створюючи нові кризові ситуації на кордонах та в місцевих громадах.

The article is devoted to the study of the role of humanitarianism and its models in overcoming migration crises and the justification of the actualization of the theory of humanism in the formation of the system of anti-crisis management of migration processes in Ukraine. The article analyzes the humanitarian dimension of modern migration and different views on humanitarianism and its forms that arose in response to the needs of refugee migrants in politicized migration crises. The humanitarian activities of civil society in providing humanitarian assistance, which filled the gaps in the humanitarian activities of the international community, national governments and local authorities in providing asylum to refugees, were analyzed. In the context of modern migration crises, its new models are considered in the categories of experimental, subversive, everyday and selective humanitarianism. Based on the consideration of the causal logic of the humanitarian theory, the theoretical model of humanitarianism is considered as a tool that shapes the attitude of the society of different countries towards refugees and contributes to the role of humanitarianism in the processes of managing migration crises, depoliticizing the contradictions between the existing standards and values of migration as a global phenomenon. The causes of humanitarian crises (natural disasters, man-made emergencies, armed conflicts and complex humanitarian emergencies) are identified and the factors contributing to and perpetuating them are considered, the main of which is the lack of effective institutional and legal support for migration and an anti-crisis system for managing migration processes at the international and national levels. Other, no less important factors include the high level of poverty and socio-economic inequality, the violation of the rights of refugees, as well as access to basic services. It is emphasized that mass migration related to military conflicts should not be considered as an isolated "crisis". It is emphasized that the mass migration of refugees presents the societies of various countries of the world that receive a large number of immigrants with significant problems in terms of providing refugees with the necessary assistance and places the responsibility of their future fate on the governments of these countries. It is noted that existing modernist models of humanitarianism and views on migration problems, which focus exclusively on the division of problems of the global South or North, provoke the emergence of other, global migration problems for the whole world, creating new crisis situations at the borders and in local communities.

Ключові слова: гуманітаризм, гуманітарна допомога, гуманітарна модель, міграційні кризи, міграційний процес, управління міграцією.

Key words: humanitarianism, humanitarian aid, humanitarian model, migration crises, migration process, migration management.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Міграція та біженство є одними з головних сучасних викликів, з якими стикається міжнародна спільнота та уряди різних країн. Про це свідчать статистичні дані міжнародних організацій [20; 32] та література на цю тему [4; 16]. Відповідь держав-членів ЄС в основному включала такі рішення, як переміщення біженців, угоди з третіми країнами та застосування Дублінських регламентів. Хоча ці заходи сприяли значному скороченню кількості прибулих до Європи в наступні роки, водночас вони призвели до серйозних порушень прав мігрантів [13].

У 2022 році UNHCR ООН оголосило, що кількість переміщених осіб у світі досягла найвищого показника за всю історію — 108.4 мільйона [33]. Причинами переміщення є численні та складні — збройні конфлікти, переслідування та дискримінація (включаючи гендерні форми насильства), структурне насильство та нерівність. Конфлікт у Сирії сам по собі призвів до вимушеного переміщення понад десяти мільйонів людей [23], Станом на 21 червня 2023 року за кордоном перебували 8 млн 177 тис. українців, з яких 5 млн 977 тис. — це біженці, що знайшли притулок у Європі і ще 362 тис. за її межами. Кількість внутрішньо переміщених осіб сягала близько 2 млн осіб [7]. Незважаючи на зростання кількості людей, змушених покинути свої домівки, відповіді на переміщення як на національному, так і на міжнародному рівнях все ще недостатні, щоб забезпе-

чити належний захист і безпеку біженцям з країн "глобального Півдня" [16].

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Проведені останніми роками дослідження розкрили нові аспекти причин вимушеного переміщення та досвіду біженців, поставивши під сумнів корисність встановлених міжнародним правом і політикою категорій, які поділяють біженців, наприклад на економічних, політичних, розрізняють вимушену і добровільну міграцію [9]. Як зазначає один із дослідників міграції, подібна категоризація мігрантів відкриває питання щодо визначення терміну "біженці" та достатнього їх захисту міжнародним правом, враховуючи мінливі геополітичні реалії [16].

Усі перераховані вище ситуації, пов'язані з неконтрольованими потоками біженців можна назвати міграційними кризами, які виникають, коли потік біженців виходить за межі (Сирія, Україна) існуючих міграційних інституційних та правових механізмів в країнах призначення або транзиту. Як відмічається в окремих дослідженнях [14], не завжди саме кількість мігрантів створює кризу. Зокрема, мають місце непоодинокі випадки реагування суспільства та інших суб'єктів міграційного процесу на приплив мігрантів, яке проявляється, наприклад, у недотриманні в приймаючій країні норм міжнародного права або у створенні міграційного тиску на мігрантів, керуючись політичними цілями. Тому часто міграційні кризи можуть одночасно проявлятися кризами політичного чи гуманітарного характеру.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою дослідження, є встановлення спроможності різних форм сучасного гуманітаризму та існуючих гуманітарних моделей сприяти виробленню антикризових управлінських рішень щодо врегулювання міграційних проблем в процесі розробки міграційної політики, щодо подолання міграційних криз.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

У прагненні досягнути поставленої цілі основна увага в статті приділятиметься гуманітарному виміру міграційних криз, а не політиці та політичним рішенням, які супроводжують управління міграцією. Для цього спочатку зупинимось на спробах визначити гуманітаризм, які, зазвичай, ґрунтуються на двох елементах: вони 1) визначають тип дії, до якого застосовується ця концепція (наприклад, надання допомоги в зонах воєнних дій або після стихійних лих), або, у більш загальному сенсі, вони 2) вказують на центральна роль гуманітаризму, яка полягає в полегшенні надзвичайних страждань.

Фундаментальною ідеєю гуманітаризму є визнання загальної гуманності, віра в базову гідність усіх людей незалежно від їхньої раси, статусу, віку, статі, здібностей чи походження [5; 30]. Гуманітарний імператив означає право отримувати гуманітарну допомогу та пропонувати її є основним гуманітарним прин-

ципом, яким повинні користуватися всі громадяни всіх країн.

Гуманітаризм, як складне явище, має багатовікове соціальне коріння та керується бажанням пом'якшити надзвичайні ситуації, врятувати життя та зменшити страждання невідомих людей [3; 10] та дотримуватися чотирьох принципів, які складають його логіку і відповідають згаданому вище першому елементу визначення гуманітаризму, наповнюючи його енергією, сенсом і метою [14].

Це принципи гуманності, нейтралітету, неупередженості та незалежності, які вказують на необхідність безперешкодного доступу до постраждалого населення та мають фундаментальне значення для органів влади та їх відповідальності за надання постраждалим гуманітарної допомоги, яка не є партійним чи політичним актом [2; 14].

Слід відзначити, що гуманітаризм як ідейно-моральний постулат, вербально почав виражатися лише в 21 столітті, хоча на думку [10] немає чіткої різниці між гуманітаризмом і милосердям, співчуттям або філантропією. Для того, щоб провести таке розмежування він використовує три детермінанти:

Перша, вказує на те, що гуманітаризм це діяльність, яка не обмежується кордонами окремої країни, одною з найбільш відмінних рис якої є зобов'язання органів влади, державних установ, організацій та окремих осіб не лише допомагати громадянам власної держави, а також надавати підтримку гуманітарного характеру громадянам в третіх країнах [2; 10]. Однак, на думку окремих авторів [1; 6; 17; 24], якщо припустити, що гуманітарні принципи та цінності є універсальними тоді їх застосування завжди буде ідентифікуватися як гуманітаризм, незалежно від того ким і де вони практикуються.

Друга детермінанта підкреслює трансцендентне значення гуманітаризму, в основі якого лежать релігійні переконання, наявність вищої за людей сили, яка спрямовує їх діяльність, віра в існування вищої сили, чогось більшого за людей [10]. Незважаючи на появу значної кількості гуманітарних організацій, позбавлених релігійних цілей, трансцендентні елементи гуманітаризму мають місце серед певного кола гуманітарних працівників і їх бажанням продемонструвати та створити "глобальний дух" [18].

Третя, на наш погляд, найбільш характерна для глобалізованого світу детермінанта гуманітаризму, — це організована гуманітарна допомога (гуманітарія), яка відрізняє гуманітаризм від різних форм альтруїзму та вказує на його високий ступінь організації. Підтвердженням цього є зростаюча кількість неурядових та міжнародних організацій, державних і наднаціональних інституцій, що спеціалізуються на гуманітарній діяльності, поява яких сприяла створенню міжнародної гуманітарної системи та формуванню глобального бачення проблем і виробленню консолідованих рішень щодо зменшення страждань і надання допомоги людям під час характерних для двох останніх століть міграційних криз [20; 32].

Міграційні потоки вказують на те, що серед груп, які потребують особливої допомоги, є найбільша за чисель-

Рис. 1. Вплив ідей гуманності на надання гуманітарної допомоги

ністю група, яка змушена покинути свої домівки через триваючі збройні конфлікти чи стихійні лиха. Масовий приплив людей, які шукають притулку в одній або кількох приймаючих країнах, призводить до виникнення надзвичайних ситуацій, складність яких вимагає організованої гуманітарної допомоги та захисту, а також позитивного ставлення до цього приймаючих суспільств та залежить від слідування ідеям гуманності (рис. 1).

На рис. 1 стрілками показано причинно-наслідкову логіку ідеї гуманізму, яка передбачає три нюанси позитивних ефектів, що впливають на суспільну думку щодо рішень відносно прийому мігрантів і біженців.

Знаки "плюс" або "мінус" вказують на позитивний або негативний зв'язок між цими поняттями. Так, товста стрілка зі знаком "плюс" від гуманітаризму до підтримки прийому біженців свідчить про більш позитивний вплив гуманізму на окремих людей та їхні погляди щодо прийому біженців у порівнянні з іншими. В той час тонша позитивна стрілка від гуманітаризму до підтримки прийому економічних мігрантів вказує на позитивну, але порівняно меншу їх підтримку.

Позитивна стрілка від гідності до прийому біженців представляє умовну підтримку місцевих жителів прийому біженців на основі ознак, які використовуються для визначення того, чи заслуговують біженці на захист, чи ні. Цей позитивний вплив гідності підтримується гуманітаризмом. Уявні загрози щодо надання допомоги мігрантам і біженцям свідчать про очікування влади і суспільства негативних наслідків від прийому та надання допомоги біженцям та економічним мігрантам. Немаловажну роль у цьому відіграло те, що поширення гуманітарної діяльності на біженців сталося лише на початку двадцятого століття внаслідок консолідації національних держав, влада яких у безпрецедентний спосіб почала запроваджувати міграційні закони, які обмежували пересування людей [11].

З огляду на сучасну безпрецедентного масштабу міграцію, дуже важко визначити природу міграційних переміщень, зокрема, чи є вони вимушеними чи добровільними. Масовий характер міграційних рухів, які часто є нерегульованими, породжує багато проблем, пов'язаних із поведінкою з мігрантами та причинами їх переміщень, правовою підтримкою та сприйняттям суспільством приймаючих країн, і, нарешті, відповідності мігрантів критеріям, викладеним у Конвенції про біженців 1951 року на отримання будь-якої форми допомоги [18]. На практиці це означає, що потреби мігрантів

переважають над правовою категорією, до якої вони належать, і тому вони повинні отримувати гуманітарну допомогу.

Суттєвий внесок в дослідження міграції зроблено в колективній праці [34], яка відрізняється від інших досліджень міграції своїм міждисциплінарним характером та етичними вимірами обґрунтування гуманізму в міграційних процесах. В ній, поруч з етичними [29; 30], поєднуються культурні, освітні, світоглядні, екологічні, психологічні та інші аспекти міграції з гуманітаризмом, в якому вони знаходять своє відображення. Узагальнюючи викладені в даних працях різноманітні аспекти міграції, можна прийти до висновку стосовно того, що масову міграцію не слід розглядати як окрему та ізольовану "кризу". Навпаки, вона ставить перед владою і громадянами різних країн світу, які приймають значну кількість мігрантів, питання щодо того, яким чином вони можуть надати необхідну допомогу такій кількості людей, взявши на себе відповідальність за їх подальшу долю.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що, по-перше, міграційні рухи мають гуманітарний аспект, а по-друге, неочікуваний масовий приплив мігрантів можна назвати гуманітарною кризою, яка становить серйозну загрозу здоров'ю, безпеці чи добробуту громадян в той час коли місцеві громади, регіональні чи національні органи влади не в змозі самостійно впоратися з кризовою ситуацією.

Фактори, що сприяють гуманітарним кризам та їх подовженню, включають відсутність ефективної інституційної та правової системи, недостатній рівень готовності до можливих надзвичайних ситуацій, низький рівень життя, бідність, соціально-економічна нерівність, порушення прав людей та відсутність достатнього доступу до базових послуг [23].

Міграційна практика вказує на те, що причинами виникнення гуманітарних криз, а в окремих випадках і гуманітарних катастроф, які доволі часто виходять за межі повноважень чи можливостей окремої держави чи установи є [4; 34]:

- стихійні лиха, які можуть бути геофізичними (наприклад, землетруси, цунамі та виверження вулканів), гідрологічними (повені, лавини), кліматичними (наприклад, посухи), метеорологічними (шторми, циклони) або біологічними (епідемії, шкідники);

- техногенні надзвичайні ситуації, такі як, авіаційні та залізничні катастрофи, пожежі та промислові аварії;

- збройні конфлікти та війни як всередині однієї країни, так і між країнами, і

— складні гуманітарні надзвичайні ситуації, які часто поєднують природні та антропогенні елементи, а також різні причини вразливості та комбінацію факторів, що призводять до гуманітарної кризи.

Приклади включають дефіцит продовольчої безпеки, збройні конфлікти та переміщення населення. Складну надзвичайну ситуацію можна визначити як гуманітарну кризу в країні, регіоні чи суспільстві, де відбувся повний або значний колапс влади внаслідок внутрішніх або зовнішніх конфліктів, і яка вимагає міжнародної реакції за межі мандату чи можливостей єдине агентство та/або поточна програма ООН для країни. Цей тип гуманітарної кризи може мати особливості, які визначаються [21]:

— великою кількістю жертв серед цивільного населення та тих, хто переміщується;

— потребою в отриманні міжнародної допомоги, яка виходить за рамки можливостей однієї країни чи організації;

— перешкодами доставки гуманітарної допомоги, а також

— ризиками для безпеки гуманітарних працівників.

Відсутність інституційної та правової системи, а також відсутність готовності та планів на випадок надзвичайних ситуацій для сприяння збільшенню міграційних рухів у приймаючих країнах також можуть погіршити ситуацію. В умовах цих викликів та відсутності або обмеженої підтримки з боку держави міграційна криза набуває гуманітарного характеру, яка може бути відображена у вигляді наступних гуманітарних моделей відображення гуманітаризму.

Експериментальна гуманітарна модель, яка окремими авторами визначається як експериментальний гуманітаризм (experimental humanitarianism) [31], а іншими як гуманітарний експеримент (humanitarian experimentation) [28; 29], який характеризується високим рівнем участі громадянського суспільства, що заповнює прогалини, залишені державою, яка не має або відмовляється використовувати свої ресурси та повноваження для допомоги мігрантам. Зіткнувшись із тривогою та невизначеністю, які супроводжують раптову міграцію, мобілізовані поза інституційними рамками громадяни, створюють експериментальні моделі гуманітарних дій, альтернативних державним, як от роздачу напоїв і їжі або збір і розповсюдження засобів гігієни та одягу.

Крім цих спонтанних (експериментальних) дій останнім часом набули поширення так звані "гуманітарні інновації", які вказують на те як технології, продукти та послуги приватного сектору та нова співпраця можуть покращити надання гуманітарної допомоги. Це означає, що подібні інновації можуть стосуватися чого завгодно: від інноваційних продуктів (наприклад, нових фільтрів для води) до інновацій у сфері послуг (таких як грошові перекази чи постачання палива) та інноваційних процесів, наприклад, таких, що пов'язані з експериментуванням гуманітарних технологій, зокрема, так званих "гуманітарних носіїв" [29].

Подібні гуманітарні носії концептуалізуються як розумні пристрої, які можна розмішувати на або всередині тіл мігрантів для багатьох цілей, включаючи

відстеження та захист здоров'я, безпеки та харчування. Проте, такий тип розвитку технології та перспектива її масового поширення в гуманітарному просторі викликає значні питання з точки зору гуманітарної етики [25].

На думку авторів [28], подібна експериментальна гуманітарна діяльність несе у собі певні загрози для мігрантів. Дані загрози ілюструються ними через три приклади гуманітарних сучасних інновацій (біометрію, моделювання даних та використання вантажних дронів), посиляючись при цьому на важливі питання щодо дотримання гуманітарного імперативу "не зашкодь". Відповідно це означає, що використання неперевіраних інноваційних підходів у нестабільному середовищі мігрантів провокує потребу в більш структурованих процесах, що поєднує ризик експерименту з ризиками нестабільності, підвищуючи потенційну можливість конфлікту експерименту із гуманітарними принципами та практиками, а не інноваційно підкріплюючи їх [28].

Модель підривного гуманітаризму (Subversive humanitarianism), який визначається як "...морально вмотивований ряд дій, які набувають політичного характеру не через форму, в якій ці дії проявляються, а через їх неявну опозицію до правлячого соціально-політичного клімату" [35, стор. 123]. Надання допомоги гуманітарними працівниками та волонтерами, незважаючи на окремі прояви спротиву працівників влади, є проявом політики, яка внаслідок цього запроваджує інший соціальний порядок, в якому відношення до гуманітарної допомоги біженцям та розподіл ролей у цьому процесі змінюється [22].

Дослідження потенціалу політичних інновацій у громадянських гуманітарних ініціативах, пов'язаних з міграцією, здійснюється через призму семи вимірів "підривного гуманітаризму", які вказують на підривний характер будь-якої гуманітарної акції в часі та просторі, наприклад: акти громадянської непокорності; зміцнення ролі соціальних суб'єктів та зміна настроїв людей [35].

Очевидно, що благодійні дії, які здійснюються в цьому контексті, мають не лише гуманітарний характер. Вони виражають політичну позицію, яка доволі часто не співпадає з діяльністю уряду, що часто призводить до маргіналізації та криміналізації тих, хто надає допомогу, наприклад, працівників НУО та волонтерів, які проводять гуманітарні акції [22].

Периферійний гуманітаризм (Peripheral humanitarianism) на противагу моделі експериментального гуманітаризму, зосереджений на діяльності в локальних центрах прийому біженців (приклад Парижу у так званих "Бульбашках") та вказує на просторову і залежну від часу гуманітарну сукупність, що включає як традиційні, так і самостійні гуманітарні заходи, які кидають виклик розподілу біженців за окремими ознаками (раси, статі, віку тощо) [26]. Такі "центри — бульбашки" прагнули доповнити неспроможність муніципальної інфраструктури прийняти біженців, стали прикладом надання притулку та відображення тимчасової гуманітарності, що суперечить як урядовій імміграційній політиці, так і темпам міської міграції, які випереджали місцеві можливості щодо належного житла та правової допомоги.

Подібні практики створення периферійних просторів вказують на зусилля громадянського суспільства підтримати мігрантів та зменшити тиск на перенавантажені органи міської влади та міську інфраструктуру. Крім цього вони є свідченням появи нетрадиційних волонтерських гуманітарних колективів і постачальників соціальної допомоги, які зробили Париж містом прийому "таборів" біженців на його вулицях [26].

Повсякденний гуманітаризм (Everyday humanitarianism) відноситься до розширеного ряду повсякденних практик, спрямованих на полегшення страждань способами поза традиційними рамками професійної гуманітарної діяльності [27]. Подібно до експериментального гуманітаризму, це часто є результатом відсутності інституційних і правових заходів та обмеженої діяльності з боку держави. Діяльність, яка демонструє такий вид гуманітарності, включає незначні пожертви, збір коштів (включаючи онлайн), підписки в соціальних мережах і лайки.

Незважаючи на відсутність професійного досвіду надання допомоги, ці щоденні, експериментальні та підривні форми гуманітаризму вказують шлях до практичних рішень в політиці надання гуманітарної допомоги. Пошуки подібного шляху призвели до появи концепції моделі нового гуманітаризму (New Humanitarianism) [8; 12; 15; 36; 37 та ін.], під яким розуміється заснований на правах людини та політично виважений гуманітаризм, що знаменує собою відрив від минулого та відмову від традиційних принципів, якими керувалися гуманітарії 20-го століття [15]. Таке тлумачення нового гуманітаризму відкидає його політичну нейтральність та бачить гуманітарну допомогу як інструмент для реалізації прав людини на допомогу в кризових ситуаціях та досягнення політичних цілей.

Більш чітко політичний контекст нового гуманітаризму, як неогуманітаризму, відображений у статті [37], в якій стверджується, що його поява є свідченням важливих політичних зрушень в сучасних міжнародних відносинах. Це стає більш очевидним на контрасті порівняння двох логік політики: традиційної логіки розрізнення, за якою політичні процеси відбуваються між територіально відокремленими суверенними державами, і новою логікою прозорості у їх відносинах. Остання логіка, як стверджує автор, є підтвердженням практичної та ідейної адаптації традиційних моделей гуманітаризму до нового політичного ландшафту [37].

На даний час в науковому середовищі триває дискусія між "старими" моделями гуманітаризму, заснованими на нейтралітеті та короткостроковій допомозі і новим гуманітаризмом, зосередженим на захисті прав та розвитку. Ключовим питанням цієї дискусії є обговорення юридичного еквіваленту між міжнародним гуманітарним правом і правами людини, які захищаються міжнародним правом [8].

Існує також стурбованість стосовно можливих наслідків, якщо новий (за визначенням [12] "політичний") гуманітаризм не відмовиться від політизації ідеї гуманізму і не враховуватиме існуючі міграційні реалії, в яких відображається суспільне ставлення до міграції, як явища, що виховується культурою та інституціями, формуються часом і місцем [12].

Мають місце й інші погляди на розуміння сутності нового гуманітаризму. Зокрема, британський варіант нового гуманітаризму виходить за рамки безпосереднього надання традиційної гуманітарної допомоги, пов'язаної з екстремними життєвими ситуаціями [36]. Він спрямований на загальну підтримку прав мігрантів та запобігання негативним побічним ефектам допомоги, яка не повинна погіршувати ситуацію, викликаючи, наприклад, економічну залежність або розпалюючи соціальний чи інший конфлікт.

В той же час, на практиці новий гуманітаризм продемонстрував наявність певних елементів примусу у використанні обумовленості, як важеля для стимулювання політичних змін у суспільствах-реципієнтах, зобов'язуючи їх гарантувати безпечне середовище чи повагу до прав мігрантів, або спрямовуючи надання допомоги на сприяння досягнення соціальних чи політичних цілей, наприклад, таких як підтримка економічного розвитку чи сприяння миру [15].

Розгляд моделі нового гуманітаризму у дещо ширшому соціальному контексті вказує на те, що існуючі складні і переплутані екологічні, технологічні та соціальні екосистеми спрямовують світ у напрямі нестабільної взаємозалежності (Precarious-Interdependence Age), започатковуючи епоху еко-мутуалізму, як свідчення епохи нового гуманітаризму та появи моделі еко-мутуалістичного гуманітаризму [36]. Це означає, що така епоха нестабільності вимагає зовсім іншого розуміння та підходів до гуманітаризму, який має вступити в радикально іншу епоху гуманітаризму, яка сприятиме появі нових антикризових міграційних екосистем та нового міграційного лідерства.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Узагальнюючи існуючі погляди на гуманітаризм та його моделі, очевидним є те, що нинішній стан гуманітаризму пронизаний такими дискурсами сучасності, як контроль, бюрократія, патерналізм, цифровізація, інструменталізм, культура тощо. Гуманітарне управління в останні роки зазнало серйозних впливів провідних держав-донорів міграції, що не могло не відобразитися на антикризовому управлінні міграційними процесами і призвело до відсутності необхідної гнучкості, інновацій та позитивної взаємодії органів влади з багатьма сторонами, задіяними до надання допомоги біженцям.

Міграція, як явище і сфера міжнародного впливу та діяльності національних і місцевих органів влади, вже на початку 21-го століття зіштовхнулася з обмеженими засобами попередження кризових міграційних ситуацій, з локалізацією міграційних проблем біженців та неналежним управлінням. Як характерні для 20-го століття, так і модерністські моделі гуманітаризму та погляди щодо міграційних проблем, що зосереджені на поділі проблем глобального півдня або глобальної півночі, провокують появу інших, глобального характеру, міграційних проблем для всього світу, створюючи нові кризові ситуації на кордонах та в місцевих громадах.

Сучасна солідарність в наданні гуманітарної допомоги біженцям зосереджена, в основному, на сьогоденні, на ліквідації кризової ситуації та зменшенні

впливу негативних наслідків як для біженців, так і для приймаючої їх сторони. Доволі часто при цьому переслідуються політичні інтереси або отримання власної вигоди, які суперечать ідеї гуманітаризму та вказують на те, що міграція, як явище, є багатовимірним і складним для антикризового управління процесом, який потребує спільних зусиль усіх зацікавлених до нього сторін як на міжнародному, так і на національних та місцевих рівнях.

Література:

1. Андрущенко, В., Михальченко М. Гуманізм і гуманітаризм: спільне і специфічне. Вища освіта України, 2005. Випуск 4. С. 5—12.
2. Єршова Н.Г. Категоріально-понятійна основа гуманістичного підходу у сфері публічного управління. Держава та регіони. Серія: Державне управління, 2021 р., № 1 (71). С. 13—20.
3. Зуєв, В. М. Ейдос філософії в контексті людяності: гуманізм vs гуманітаризм. Київ. "Інтерсервіс", 2017. С. 91—93. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/20525> (дата звернення: 05.12.2023).
4. Новосад К. Сучасні моделі дослідження міжнародної міграції. GRANI. 2020. Том. 23, № 5. С. 15—22.
5. Тартасюк В.Ю. Свобода, рівність, справедливості як основні екзистенції гуманістичного потенціалу права. Ірпінський юридичний часопис. 2020. Випуск 3. С. 22—28.
6. Ткач Т. Я. Періодизація розвитку концепції "гуманітаризму" / Т. Я. Ткач // Одеса. ОНЮА. 12—13 лютого 2016 р. С. 85—88. URL: <https://hdl.handle.net/11300/23867> (дата звернення: 05.12.2023).
7. Укрінформ сайт. Кількість українців та їх міграція за кордон через війну. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3732355-kilkist-ukrainsiv-ta-ih-migracia-za-kordon-cerez-vijnu.html> (дата звернення: 05.12.2023).
8. Adami, M. (2019). "Disorder within the humanitarian sector: the old versus new humanitarianism debate". Disasters. vol.45, iss. 2. pp. 403—423. URL: <https://doi.org/10.1111/disa.12426> (Accessed 5 Dec 2023).
9. Allen, W., Anderson, B., Van Hear, N., Sumption, M., et al. (2017). "Who counts in crises? The new geopolitics of international migration and refugee governance". Geopolitics. pp.1—27. URL: <https://research.birmingham.ac.uk/en/publications/who-counts-in-crises-the-new-geopolitics-of-international-migration> (Accessed 5 Dec 2023).
10. Barnett, M. N. (2011). "Empire of humanity: A history of humanitarianism". Cornell University Press. URL: https://journal-iostudies.org/sites/default/files/2020-01/JIOSfinal_8_1.pdf (Accessed 5 Dec 2023).
11. Barnett, M. (2014). "The humanitarian act: how humanitarian?". International Social Science Journal. vol. 65, Special Issue: Understanding modern humanitarianism. pp.13—24. URL: <https://doi.org/10.1111/issj.12072> (Accessed 5 Dec 2023).
12. Bradley, M. (2022). "Five shades of grey: variants of 'political' humanitarianism". Disasters. vol. 46, Issue 4. pp. 1027—1048.
13. Costello C. and Mann I. (2020), "Border Justice: Migration and Accountability for Human Rights Violations", German Law Journal, vol. 21 (3). pp. 311—334. DOI: 10.1017/glj.2020.27 (Accessed 5 Dec 2023).
14. Dromi, S. M. (2020). "Above the fray: The Red Cross and the making of the humanitarian NGO sector". University of Chicago Press. URL: <https://press.uchicago.edu/ucp/books/book/chicago/A/bo46479924.html> (Accessed 5 Dec 2023).
15. Fox, F. (2001). "New Humanitarianism: Does It Provide a Moral Banner for the 21st Century?". Disasters. vol. 25 (4). pp. 275—289. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-7717.00178> (Accessed 5 Dec 2023).
16. Freedman, J. (2019), "Grand Challenges: Refugees and Conflict". Frontiers in Human Dynamics, vol.1. URL: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fhumd.2019.00001/full> (Accessed 5 Dec 2023).
17. Hanrieder, T. and Galesne, C. (2021), "Domestic humanitarianism: the Mission France of Medecins Sans Frontieres and Medecins du Monde", Third World Quarterly, vol. 42, no. 8. pp. 1715—1732. URL: <https://doi.org/10.1080/01436597.2021.1916393> (Accessed 5 Dec 2023).
18. Humanitarian Debate: Law, policy, action (2009). "Typology of armed conflicts". International Review of the Red Cross. vol. 91. Issue 873. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/international-review-of-the-red-cross/issue/97898C36B64F742BA8032DA224FDABDA> (Accessed 5 Dec 2023).
19. International Organization for Migration (2015). "Migration Governance Framework". Resolution. C/106/40. URL: <https://governingbodies.iom.int/system/files/en/council/106/C-106-40-Migration-Governance-Framework.pdf> (Accessed 5 Dec 2023).
20. IOM, World Migration Report. (2022), URL: <https://worldmigrationreport.iom.int/wmr-2022-interactive/> (Accessed 5 Dec 2023).
21. IOM Member States (2015). "Migration Governance Framework". Council Resolution no. 1310. URL: <https://governingbodies.iom.int/system/files/en/council/106/C-106-RES-1310%20MIGOF.pdf> (Accessed 5 Dec 2023).
22. Mainwaring, C. and DeBono, D. (2021). "Criminalizing solidarity: Search and rescue in a neo-colonial sea". Environment and Planning C: Politics and Space. Vol. 39, Iss. 5. URL: <https://doi.org/10.1177/2399654420-979314> (Accessed 5 Dec 2023).
23. Martin, S. F. (2016). "The global refugee crisis". Georgetown Journal of International Affairs. vol.17, iss. 1. pp. 5—11. doi: 10.1353/gia.2016.0000 Accessed 5 Dec 2023).
24. McAvoy, D., Ingram, A. and Bearup, L. S. (2022). "Humanitarianism at home: Exploring practitioners' perspectives on the relevance of humanitarianism in Australia". The Humanitarian Leader. DOI: <https://doi.org/10.21153/thl2022art1527> (Accessed 5 Dec 2023).
25. Nielsen, B.E., Sandvik, K.B. and Jumbert, M.G. (2016). "How Can Innovation Deliver Humanitarian Outcomes?", PRIO Policy Brief. No. 12, URL: <https://www.prio.org/Publications/Publication/?x=9099> (Accessed 5 Dec 2023).

26. Ramakrishnan, K. and Thieme, T.A. (2022). "Peripheral humanitarianism: Ephemerality, experimentation, and effects of refugee provisioning in Paris". *Politics & Political Theory*. vol. 40. iss. 5. URL: <https://doi.org/10.1177/02637758221124603> (Accessed 05 Dec 2023).

27. Richey, L. A. (2018). "Conceptualizing "Everyday Humanitarianism" Ethics, Affects, and Practices of Contemporary Global Helping". *New Political Science*. DOI:10.1080/07393148.2018.1528538 (Accessed 5 Dec 2023).

28. Sandvik, K.B., Jacobsen, K.L. and McDonald, S.M. (2017). "Do no harm: A taxonomy of the challenges of humanitarian experimentation". *International Review of the Red Cross*. vol. 99, iss. 904. pp. 319—344. DOI: <https://doi.org/10.1017/S181638311700042X> (Accessed 5 Dec 2023).

29. Sandvik, K.B. (2020). "Humanitarian Wearables: Digital Bodies, Experimentation and Ethics". *Ethics of Medical Innovation, Experimentation, and Enhancement*. pp. 87—104. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-36319-2_6 (Accessed 5 Dec 2023).

30. Slim, H. (2016). "Humanitarian ethics: A guide to the morality of aid in war and disaster". *International Review of the Red Cross*. pp. 469-475. URL: https://international-review.icrc.org/sites/default/files/irc_97_1-2-22.pdf (Accessed 5 Dec 2023).

31. Thieme, T., Kovacs, E.K. and Ramakrishnan, K. (2020). "Refugees as new Europeans, and the fragile line between crisis and solidarity". *Journal of the British Academy*, vol. 8, pp.19—25. DOI <https://doi.org/10.5871/jba/008s1.019>

32. UNHCR, Global Report (2021), URL: <https://reporting.unhcr.org/globalreport2021> (Accessed 5 Dec 2023).

33. UNHCR. Global Trends (2022). URL: <https://www.unhcr.org/about-unhcr/who-we-are/figures-glance> (Accessed 5 Dec 2023).

34. Vasselin, M. (2022). "Humanitarianism and Mass Migration: Confronting the World Crisis". *Faculty of Law Blogs / University of Oxford*. URL: <https://blogs.law-ox.ac.uk/border-criminologies-blog/blog-post/2022/09/book-review-humanitarianism-and-mass-migration> (Accessed 5 Dec 2023).

35. Vandevoordt, R. and Verschraegen, G. (2019). "Subversive Humanitarianism and Its Challenges: Notes on the Political Ambiguities of Civil Refugee Support". In *book: Refugee Protection and Civil Society in Europe*. pp. 101—128. DOI:10.1007/978-3-319-92741-1_4 (Accessed 5 Dec 2023).

36. Western, S. (2022). "A New Age of Humanitarianism". *The Humanitarian Leadership Academy. The Eco-Leadership Institute*. 115 p. URL: <https://www.humanitarianleadershipacademy.org/wp-content/uploads/2023/04/Eco-Mutualism-Report-A-New-Age-of-Humanitarianism.pdf> (Accessed 5 Dec 2023).

37. Yamashita, H. (2015). "New Humanitarianism and Changing Logics of the Political in International Relations". *Millennium: Journal of International Studies*. vol. 43 (2). pp. 411—428. DOI: 10.1177/0305829814554408 (Accessed 5 Dec 2023).

References:

1. Andrushchenko, V. and Mikhalchenko M. (2005), "Humanism and humanitarianism: common and specific", *Vyscha osvita Ukrainy*, vol. 4, pp. 5—12.

2. Yershova N.G. (2021), "Categorical and conceptual basis of the humanistic approach in the field of public administration", *Derzhava ta rehiony. Seriya: Derzhavne upravlinnia*, vol. 1 (71), pp.13—20.

3. Zuev, V. M. (2017), "Eidos philosophy in the context of humanity: humanism vs humanitarianism", *XIV Vseukrains'ka naukovo-praktychna konferentsiia "Liudianist' tvorchosti iak tvorchist' liudianosti"* [XIV All-Ukrainian Scientific and Practical Conference "The Humanity of Creativity as the Creativity of Humanity"], Interservice, Kyiv, Ukraine, pp. 91-93, available at: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/20525> (Accessed 5 Dec 2023).

4. Novosad, K. (2020), "Modern models of international migration research", *HRANI*, Vol. 23, no. 5, pp. 15—22.

5. Tartasyuk, V.Yu. (2020), "Freedom, equality, justice as the main existences of the humanistic potential of law", *Irpins'kyi iurydychnyj chasopys*, vol. 3, pp. 22—28.

6. Tkach, T. Ya. (2016), "Periodization of the development of the concept of "humanitarianism", *Liudyna, suspil'stvo, polityka : aktual'ni vyklyky suchasnosti: materialy III Mizhnarodnoi nauk.-prakt. konf. [Man, society, politics: current challenges of modernity: materials of the III International Science-Practice. conf.]*, ONYUA, Odesa, Ukraine, pp. 85-88, available at: <https://hdl.handle.net/11300/23867> (Accessed 5 Dec 2023).

7. Ukrinform (2022), "The number of Ukrainians and their migration abroad due to the war", available at: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3732355-kilkist-ukraiv-civ-ta-ih-migracia-za-kordon-cerez-vijnu.html> (Accessed 5 Dec 2023).

8. Adami, M. (2019), "Disorder within the humanitarian sector: the old versus new humanitarianism debate", *Disasters*, vol.45, iss. 2, pp. 403—423, available at: <https://doi.org/10.1111/disa.12426> (Accessed 5 Dec 2023).

9. Allen, W., Anderson, B., Van Hear, N. and Sumption, M. (2017), "Who counts in crises? The new geopolitics of international migration and refugee governance", *Geopolitics*, pp. 1—27, available at: <https://research.birmingham.ac.uk/en/publications/who-counts-in-crises-the-new-geopolitics-of-international-migration> (Accessed 5 Dec 2023).

10. Barnett, M. N. (2011), "Empire of humanity: A history of humanitarianism", *Cornell University Press*, available at: https://journal-iostudies.org/sites/default/files/2020-01/JIOSfinal_8_1.pdf (Accessed 5 Dec 2023).

11. Barnett, M. (2014), "The humanitarian act: how humanitarian?", *International Social Science Journal*, vol. 65, Special Issue: Understanding modern humanitarianism, pp.13—24, available at: <https://doi.org/10.1111/issj.12072> (Accessed 5 Dec 2023).

12. Bradley, M. (2022), "Five shades of grey: variants of 'political' humanitarianism", *Disasters*, vol. 46, Issue 4, pp. 1027—1048.

13. Costello C. and Mann I. (2020), "Border Justice: Migration and Accountability for Human Rights Violations",

German Law Journal, vol. 21 (3), pp. 311—334, available at: DOI:10.1017/glj.2020.27 (Accessed 5 Dec 2023).

14. Dromi, S. M. (2020), "Above the fray: The red cross and the making of the humanitarian NGO sector", University of Chicago Press, available at: <https://press.uchicago.edu/ucp/books/book/chicago/A/bo46479924.html> (Accessed 5 Dec 2023).

15. Fox, F. (2001), "New Humanitarianism: Does It Provide a Moral Banner for the 21st Century?", Disasters, vol. 25 (4), pp. 275—289, available at: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1467-7717.00178> (Accessed 5 Dec 2023).

16. Freedman, J. (2019), "Grand Challenges: Refugees and Conflict", Frontiers in Human Dynamics, vol. 1, available at: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fhumd.2019.00001/full> (Accessed 5 Dec 2023).

17. Hanrieder, T. and Galesne, C. (2021), "Domestic humanitarianism: the Mission France of Medecins Sans Frontieres and Medecins du Monde", Third World Quarterly, vol. 42, no. 8, pp. 1715-1732, available at: <https://doi.org/10.1080/01436597.2021.1916393> (Accessed 5 Dec 2023).

18. Humanitarian Debate: Law, policy, action (2009), "Typology of armed conflicts", International Review of the Red Cross, vol. 91. Issue 873, available at: <https://www.cambridge.org/core/journals/international-review-of-the-red-cross/issue/97898C36B64F742BA-8032DA224FDABDA> (Accessed 5 Dec 2023).

19. International Organization for Migration (2015), "Migration Governance Framework", Resolution. C/106/40, available at: <https://governingbodies.iom.int/system/files/en/council/106/C-106-40-Migration-Governance-Framework.pdf> (Accessed 5 Dec 2023).

20. IOM, World Migration Report. (2022), available at: <https://worldmigrationreport.iom.int/wmr-2022-interactive/> (Accessed 5 Dec 2023).

21. IOM Member States (2015), "Migration Governance Framework", Council Resolution no. 1310, available at: <https://governingbodies.iom.int/system/files/en/council/106/C-106-RES-1310%20MIGOF.pdf> (Accessed 5 Dec 2023).

22. Mainwaring, C. and DeBono, D. (2021), "Criminalizing solidarity: Search and rescue in a neo-colonial sea", Environment and Planning C: Politics and Space, vol. 39, Iss. 5, available at: <https://doi.org/10.1177/23996544-20979314> (Accessed 5 Dec 2023).

23. Martin, S. F. (2016), "The global refugee crisis", Georgetown Journal of International Affairs, vol. 17, Iss. 1, pp. 5—11, available at: doi: 10.1353/gia.2016.0000 (Accessed 5 Dec 2023).

24. McAvoy, D., Ingram, A. and Bearup, L. S. (2022), "Humanitarianism at home: Exploring practitioners' perspectives on the relevance of humanitarianism in Australia", The Humanitarian Leader, available at: DOI: <https://doi.org/10.21153/thl2022art1527> (Accessed 5 Dec 2023).

25. Nielsen, B.E., Sandvik, K.B. and Jumbert, M.G. (2016), "How Can Innovation Deliver Humanitarian Outcomes?", PRIO Policy Brief, vol. 12, available at: <https://www.prio.org/Publications/Publication/?x=9099> (Accessed 5 Dec 2023).

26. Ramakrishnan, K. and Thieme, T.A. (2022), "Peripheral humanitarianism: Ephemerality, experimentation, and effects of refugee provisioning in Paris", Politics & Political Theory, vol. 40, Iss. 5, available at: <https://doi.org/10.1177/02637758221124603> (Accessed 05 Dec 2023).

27. Richey, L. A. (2018), "Conceptualizing "Everyday Humanitarianism" Ethics, Affects, and Practices of Contemporary Global Helping", New Political Science, available at: DOI:10.1080/07393148.2018.1528538 (Accessed 5 Dec 2023).

28. Sandvik, K.B., Jacobsen, K.L. and McDonald, S.M. (2017), "Do no harm: A taxonomy of the challenges of humanitarian experimentation", International Review of the Red Cross, vol. 99, Iss. 904, pp. 319—344, available at: DOI: <https://doi.org/10.1017/S181638311700042X> (Accessed 5 Dec 2023).

29. Sandvik, K.B. (2020), "Humanitarian Wearables: Digital Bodies, Experimentation and Ethics", Ethics of Medical Innovation, Experimentation, and Enhancement, pp. 87—104, available at: https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-36319-2_6 (Accessed 5 Dec 2023).

30. Slim, H. (2016), "Humanitarian ethics: A guide to the morality of aid in war and disaster", International Review of the Red Cross, pp. 469-475, available at: https://international-review.icrc.org/sites/default/files/irc_97_1-2-22.pdf (Accessed 5 Dec 2023).

31. Thieme, T., Kovacs, E.K. and Ramakrishnan, K. (2020), "Refugees as new Europeans, and the fragile line between crisis and solidarity", Journal of the British Academy, vol. 8, pp. 19—25, available at: DOI <https://doi.org/10.5871/jba/008s1.019>

32. UNHCR, Global Report (2021), available at: <https://reporting.unhcr.org/globalreport2021> (Accessed 5 Dec 2023).

33. UNHCR. Global Trends (2022), available at: <https://www.unhcr.org/about-unhcr/who-we-are/figures-glance> (Accessed 5 Dec 2023).

34. Vasselin, M. (2022), "Humanitarianism and Mass Migration: Confronting the World Crisis", Faculty of Law Blogs / University of Oxford, available at: <https://blogs.law.ox.ac.uk/border-criminologies-blog/blog-post/2022/09/book-review-humanitarianism-and-mass-migration> (Accessed 5 Dec 2023).

35. Vandevoordt, R. and Verschraegen, G. (2019), "Subversive Humanitarianism and Its Challenges: Notes on the Political Ambiguities of Civil Refugee Support", In book: Refugee Protection and Civil Society in Europe, pp. 101—128, available at: DOI:10.1007/978-3-319-92741-1_4 (Accessed 5 Dec 2023).

36. Western, S. (2022), "A New Age of Humanitarianism", The Humanitarian Leadership Academy. The Eco-Leadership Institute, available at: <https://www.humanitarianleadershipacademy.org/wp-content/uploads/2023/04/Eco-Mutualism-Report-A-New-Age-of-Humanitarianism.pdf> (Accessed 5 Dec 2023).

37. Yamashita, H. (2015), "New Humanitarianism and Changing Logics of the Political in International Relations", Millennium: Journal of International Studies, vol. 43 (2), pp. 411—428, available at: DOI: 10.1177/03058298-14554408 (Accessed 5 Dec 2023).

Стаття надійшла до редакції 07.12.2023 р.